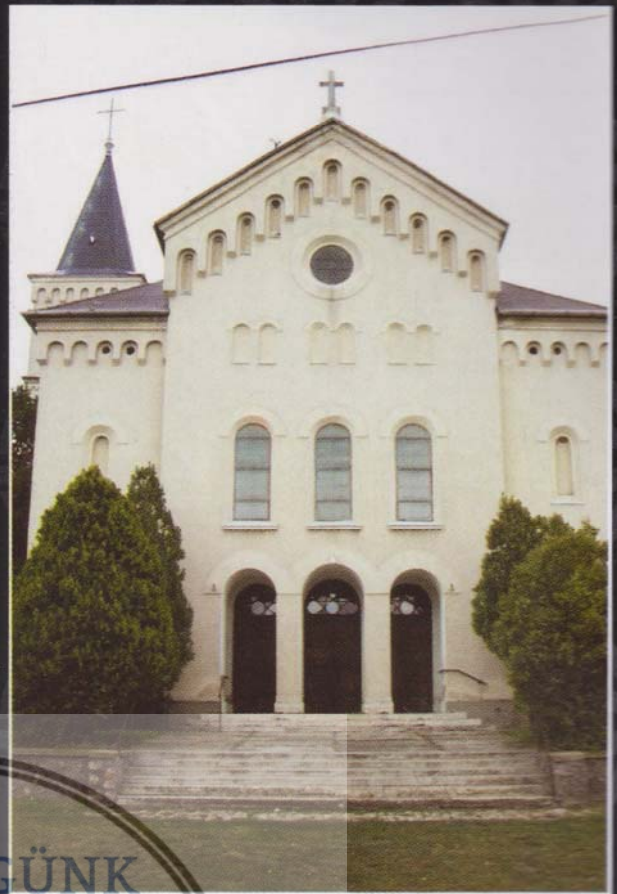
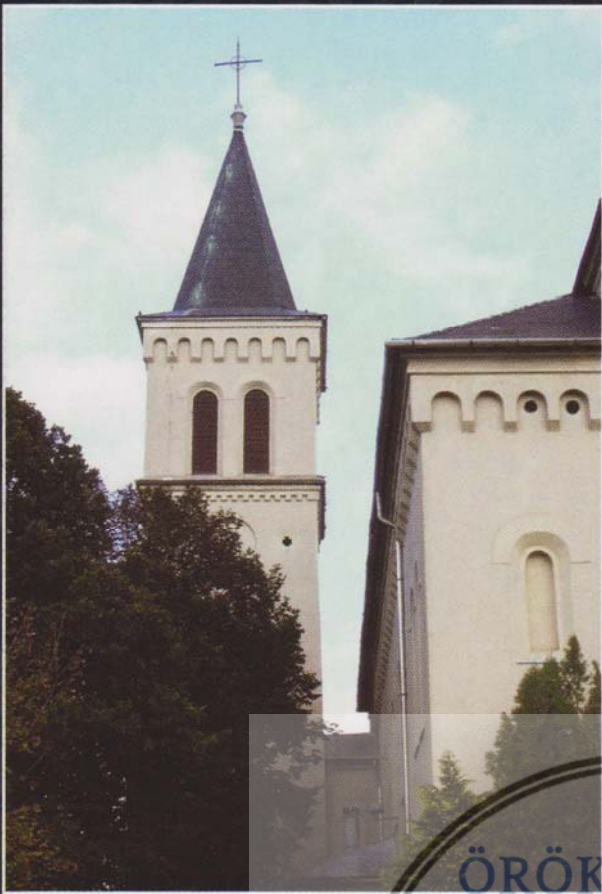

AZ ÚJSZÁSZI SZENT ISTVÁN KIRÁLY TEMPLOM

Készült a templom felszentelésének 120. évfordulójára 2005-ben

ÖRÖKSÉGÜNK

SZÁSZBEREK

HELYTÖRTÉNETI
KÖR

ELŐSZÓ

120 éve, 1885. december 24-én Lieszkovszky Pál plébános megtartotta első szentmiséjét az újonnan épült újszászi Szent István templomban. A másfél évig tartó nagy munka véget ért, csak apróbb műveletek húzódtak át az 1886. évre.

Az újszászi Szent István templomot a mai napig nem sorolták a magyarországi műemlékek közé. Ha a művészettörténetnek nem is, Újszász katolikus lakóinak fontos ez a kegyhely, hiszen nemzedékeken át itt zajlottak életük jelentős eseményei bölcsőtől a koporsóig. Újszász építészeti emlékei között a templom előkelő helyet foglal el az Orczy-kastélyok mellett. Az emlékkönyv összegzés is, mely számba veszi a Szent István templom történetéről mai állapot szerinti ismereteinket. A monográfia megírására ösztönzött az a körülmény, hogy a nagyvonalú leírások számtalan téves adata kerülhet most kiigazításra. Ünneplő kis emlékkönyvünkben régen elfelejtett egyházi személyek, mesteremberek és hívők nevének említésével tisztelegni kívánunk hitük és áldozatkészségük előtt.

Itt köszönöm meg mindazok segítségét, akik az emlékkönyv elkészítéséhez munkájukkal, emlékeikkel és támogatásukkal hozzájárultak:

Hernádi László esperesplébános, Újszász – Mandula József ny. plébános, Rákoscaba
Tóth András esperesplébános, Nagykata – Nagy Kálmánné kántornő, Újszász
Deák Sándorné, Újszász és Vidéke Takarékszövetkezet

Dr. Nyáry Gál és Dr. Nyáry Gálné Orczy Mária, Budapest
László János fotóművész, Budapest – Normann László, Újszász

Papp Sándor, Újszász – Turza Ferenc festőművész, Újszász – Varga Ferenc, Szolnok

Varga Kálmánné Vágó Erzsébet és Zirczi Lászlóné Varga Erzsébet, Újszász

Újszász Város Önkormányzata

A fényképeket László János (civertan@civertan.hu) és a Jánoska Antal készítették.

Az archív képek a plébánia és a szerző tulajdona.

2004-2005. Jánoska Antal

„Kedves olvasó, ha majd átlapozod a következő oldalakat, tekints a sorok mögé... és érezd meg ott az újszászi nép templomát szerető lelkét...

A múlt példa legyen most! Meríts belőle erőt a Te jelened idején és rebegj el egy áldó fohászt értünk...!”

Deák Károly

AZ ÚJSZÁSZI PLÉBÁNIA

Jász-Nagykun-Szolnok megyei Újszász település neve az Árpád-kor óta szerepel történelmi dokumentumokban. Egy 1347-ben készült oklevél szerint már ekkor kőtemploma volt, mely a török hódoltság idején elpusztult. A szórványosan felbukkanó, Újszászra vonatkozó adatok többször is a terület elnéptelenedését jelzik a XVI-XVII. században. A város történetének új kezdetét 1727-től követhetjük nyomon, amikor az Orczy család birtoka lett Újszász, és ezt követően megkezdődött az újratelepítés. A XX. század elején Hirling János plébános levelezésbe kezdett Újszász újkori történelmével kapcsolatban. Egy hozzá írott, 1911-ben kelt levélben megemlíti, hogy a birtokosok Heves megyéből telepítettek jobbágycsaládokat újszászi birtokukra. A legrégebbi ismert családnevek a Bakó és a Varga voltak. A XVIII. század közepén a lakosság számának növekedése a hitélet felélédésével járt együtt. Az 1744. évi Canonica Visitatio szerint 1740-ben báró Orczy István torony nélküli, Szent István tiszteletére felszentelt templomot építtetett Újszászon. 1884-ig a továbbiakban csak régi templomnak nevezett épületben tartották az istentiszteleteket, melynek elégtelenségéről, műszaki állapotáról a plébánia Házkönyvében többször megemlékeznek az atyák. Nagyobb javítást csak 1843-ban végeztek, ám a templom már nem tudta kielégíteni az akkor 3000 lakosú település hitéletét. Az 1880-as évek fontos évtizede a község történetének. A Hatvan-Újszász-Szolnok vasútvonal átadása után elkészült a Rákos-Újszász, majd a Jászapáti-Újszász vasútvonal is. A település jelentős csomópontja lett az Alföld közlekedésének. Az újszásziak hamarosan nagy számban menekültek a napszámos sorsból a vasúthoz dolgozni. Egyházi adatok szerint 1888-ban a római katolikusok száma a következő volt az egyes területeken: Újszász belterület: 2836; Felső Szászberek: 438; Nagygöbolyjárás: 245; Kis- és Nagy Rózsás: 90; Tápió: 59; összesen 3668 személy.

A váci egyházmegye és a helyi plébános hosszas győzködése után báró Orczy Andor és báró Orczy Béla, mint Újszász kegyurai, elszánták magukat arra, hogy megépíttessék a régen ígért új templomot. Ebben a munkában rendkívüli érdemeket szerzett Lieszkovszky Pál plébános, akinek a lelkek ápolása mellett gondja volt a templom építésének felügyeletére, a plébánia és az iskola megújítására is.

A váci egyházmegye Cegléd-abonyi esperesi körzetének újszászi plébániája 220 éves múltra tekint vissza. 1788-ig a rékasi plébánia filiájaként működött. Korabeli leveleket lapozgatva kitűnik, hogy Újszász birtokosa, az abonyi esperes és a zagyvarékasi plébános 1787-ben kezdeményezte az egyházmegyénél lelkészség működtetését. Zerdahelyi Gábor püspök Migazzi Kristóf bécsi bíboros, váci püspök távollétében 1788. augusztus 30-án kelt levelében engedélyezte a lelkészség felállítását és a szolnoki ferenceseket bízta meg a lelkipásztorok kijelölésével. Ezt a gyakorlatot folytatták 1858-ig. Az újszászi lelkészséget a Házkönyv szerint 1793-ban, más adatok szerint 1807-ben emelték plébánia rangra. Nem csak Újszászt, de a környező tanyaközpontokat is ez a plébánia látta el. 1915-ben például Nagygöbolyjárás, Szőröpuszta, Korsós, Nagyrózsás, Perjéstanya és a közigazgatásilag Besenyszög részének tekintett Felső-Szászberek is ide tartozott. A templom kegyura az Orczy család mellett 1899-1920 között gróf Dessewffy Aurél majd gróf Dessewffy Emil voltak. Kastélyaikban – az Abonyi úton és a Zagyva-parton – magánkápolna szolgált az ott lakók hitéletét. Valószínű, hogy az Orczy család már kezdetektől foglalkoztatott házi káplánt. (Több leírás tévesen azonosítja a kastély kápolnáját a falu templomával.)

ÚJSZÁSZ PLÉBÁNOSAI VOLTAK:

Gáll Bernardin	1788-1800	Hirling János	1900-1919
Likler Modestus	1801-1802	Kálmán Vendel	1918-1919
Gida József	1802-1803	Halász József	1920-1942
Kajtár István	1806-1816	Sólyom Sándor	1939-1942
Kepes János	1816-1824	Sebestyén Sándor	1942-1943
Vonnák Károly	1824-1853	Prukker István	1943-1944
Tanács János	1853-1858	Oláh Károly	1945-1958
Bolgár József	1858-1869	Márk Lajos	1958-1962
Szvoboda József	1870	Bartos Márton	1962-1963
Bocsó Mátyás	1870-1871	Oláh Károly	1963-1972
Illés Mihály	1870-1871	Gyöngyösi Vince	1972-1975
Jilipsics József	1871-1872	Mandula József	1975-1990
Lieszkovszky Pál	1872-1888	Tóth András	1990-1999
Lévay Mihály	1888-1900	Hernádi László	1999-

A Szent István templom esperesplébánosa 1999 óta Hernádi László. Szandaszőlősről került Újszászra. A helyi hitélet ápolása mellett Szászberek (Kisboldogasszony templom) és Zagyvarékas (Szent Imre templom) lelkipásztori teendőit is ő látja el. 1991-től Nagy Kálmánné Klárika a kántor. Kezeli az orgonát és vezeti a plébánia adminisztrációját.

AZ ÚJSZÁSZI PLÉBÁNIA KÁPLÁNJAI VOLTAK:

Sperling Béla	1890	Kovács Sándor	1905
Jaczó Károly	1890-1891	Tóth István	1905-1906
Tóth Mihály	1891	Ribacsik István	1906-1907
Zámbó Dezső	1891-1892	Nagy István	1907-1908
Dexler Antal	1892	Bencsik Pál	1908
Krébesz Andor	1892-1893	Béky László	1908-1909
Schwartz Gusztáv	1893-1894	Lavatka József	1910
Sárgai Ferenc	1894-1895	Víz Elemér	1910
Fiala Ignác	1895	Mészáros István	1911
Horváth Béla	1895	Fitz István	1911-1914
Bogass Béla	1898	Krizsán János	1914
Kozma István	1898-1899	Antal Károly	1914-1918
Szűgyártó Ferenc	1899-1900	Wayand Miklós	1920
Kóner István	1901-1902	Richter József	1925
Hillenbrand Mór	1902	Kovács Lajos	1925-1926
Szűcs Gyula	1903	Mayer Lajos	1928-1935
Kovács József	1904	Falu Imre	1935-1936
Schmidt Lajos	1904-1905	Tökölyi István	1936-1938

Gyenes Antal	1905	Juranits Péter	1938-1940
Fekete István	1944	Mádi György	1961
Baricz Dénes	1944	Kékesi Ottó	1961-1962
Tiszai Zoltán	1944-1945	Palotás József	1962-1964
Horváth József	1945-1946	Füles Lajos	1964-1966
Hegyaljai László	1946-1952	Somogyi Ferenc	1966-1969
Hájos Géza	1952-1953	Sajtos József	1969-1970
Sándor Frigyes	1953-1957	Kiss Lajos	1970-1972
Bodai Lajos	1956	Kenéz János	1972-1973
Kalácska József	1957	Kiss Lajos	1973-1975
Simon Lajos	1957-1958	Benke István	1976-1978
Szabó Sándor	1958-1959	Jakoda Ferenc	1980-1981
Spáczai Zoltán	1959-1961	Ondavai Tibor	1981-1985

Gáll Bernardin, az Újszászra elsőként kinevezett atya beiktatása alkalmából az alábbi beszéddel köszöntötte hallgatóságát:

„Legelőször is Te előtted Nemes Vác Megyének Érdemes Fő Pásztora Méltóságos Zerdabelyi Gábor Úr magamat meghajtom, és Néked holtig való Szolgálatomat ajánlom, mivel Te engemet e kiseded nyájnak őrizésére rendeltél, Lelki Pásztorává tettél; ha velem tett Szívességedet én meg nem hálálhatom, jutalmat érdemlő Béredet Maga Színe látásával kívánom, Fizesse-ki az Isten.

De leg Fő képpen Néked nagyon Tisztelendő Esperes Úr e Nemes Szolnoki Discriptusnak Főbb Pásztorra, Nagy-Abony Várossának érdemes Plebánossa, méltó hálákat adok, hogy e Hely-bélli Káplánságra Máii Napon Törvényessen bé iktattál. Ha fáradságos munkádért e hidegben tett utazásodért én eleget nem tehetek. Biztos vagyok benne, megérdemlett jutalmadat el nem fogják venni.

...Fordítottom Beszédemet nagyon Tisztelendő Úr Nagy Mihály Uram, az említett Nemes Szolnoki Discriptusnak Ordinarius Nótáriussa, s Tápió-Györgyének Érdemes Lelki Attya. Néked és Néktek Szomszédságbul egyben gyűlt jó akaró Plebános és Káplány Uraim, Kik érettem régi Szolgáltokért nem Sajnálottátok Fáradáságtokat, midőn további Szívességtekben magamat ajánlom. Kívánva kívánom az Istennek Szent Malasztya Szálljon reátok.

Néked is e Nemes Helységnek Érdemes Földes Ura Méltóságos Generalis Báró Orczy Lőrincz, holtig való Szívességemet ajánlom, és méltó hálákat adok, hogy Te nékem Szerzetemnek hanyatló villongási között egy darab Kenyeret kezemben nyomtál. Azért tellyes Szivembül kívánom, hogy az Uraknak Ura terjeszsze Te reád a Sion hegyén helyhesztetett Mennyei Jerusaleme Várossábúl az eg Szent áldását el annyira, hogy áldott lehess a Te Házodban, áldott az Udvarodban, áldott a Majoridban: áldott lehess fel kelésedben, áldott menésedben, áldott le fekiüvésedben: Áldottak legyenek a Te Juhaidnak Falkái, Marháidnak Csordái; áldott légy a Meződben, áldott a Szőlődben, áldott a Csűreidben; rövid Szóval mondom: áldott légy minden-némő Ingó s Ingtalan javaidban, és engedgye Isten, hogy a Libanus Hegyén zöldellő Czedrus Fákkaal való Fel magasztalásod után az Egek Fénye koronázza Lelkedet.

El nem szívélhetem, hogy Téged is Tekintetes Nemes Nemzetes Vitézlő Dosztál János Úr, a Méltóságos Generalis Báró Orcz' Lőrincznek Érdemes volt Inspectorra, s Privilegyiák Nemes Jász Discriptusnak mos-

tani Fő-helytartó Assessora meg ne Szólétsalak, emlékezetben ne hozzalak, a Te velem tett több rendbéli Szívességedet alázatosan Köszönöm, ha én meg nem Szolgálhatom, fizesse meg az Isten.

Nem külömben néked is, Nemzetes Nagy Mihály Uram, említett Méltóságos Uraságnak Érdemes Számtartója ... hálákat adok, hogy Te velem nem létemben-is ..... velem közleni méltóztattál, mivel hogy az itt leendő Lelki Pásztorásra a Méltóságos Generális Úr előtt Commendáltál.

Nem külömben Nemzetes Szihelszki Márton Kasznár Uramnak, Brezányi Miklós Ispány Uramnak, Hernek Antal Svájczeros Uramnak: Petrik Mihály Molnár-Mester, Consmiter Uramnak, minden más egyéb felső, s alsó rendben lévő jó akaró Uraiméknak Szívességeket alázatosan Köszönöm.

De már az a kérésem, hogy ha néktek kíványságtok Szerént történt ide való jövelelem, Nekem is kíványságom Szerént Ti az én tanéttásimat, oktatásimat meg ne vessétek, hanem úgy visellyétek Magatokat az Isteni félelemben, hogy én az Anya Szent-egyháznak azon kulcsával, mellyet ma törvényessen amint láttátok a nagyon Tisztelendő Esperes Úrtúl kezemben vettem, Néktek e Világbul való kiköltözésteckor, az Egek Kapuját, Menny-Ország ajtaját ki nyithassam és Velem edgyütt egygyes egygyik az Isten Szine látására a Szenteknek, s Boldogult Lelkeknek társaságába bé juthassatok, Mellyre Segéllyen a Fölséges Isten, úgy légyen. Amen.

Érdekes körülmény, és erre a plébánia levelezése illetve a Házkönyv is többször utal, hogy az atyák nem szívesen költöztek Újszászra. Okot adott erre a magatartásra a kegyúrral fennálló rossz viszony, a templom és a plébánia tartósan elhanyagolt állapota. A XIX. század hatvanas-hetvenes éveiben egymást váltották a plébánosok és adminisztrátorok. A kétszer is meghirdetett újszászi pályázatra nem volt jelentkező. Tanács János öt éves újszászi szolgálat után Zagyvarékasra ment plébánosnak. Bolgár József távozása után csak egyházhatósági beavatkozásra küldte vissza a Házkönyvet Újszászra. Mindemellett nem jegyzett a Házkönyvbe semmit. Végül a püspök 1872-ben **Lieszkovszky Pált** nevezte ki plébánosnak olyan feladattal, hogy rendezze a helyi viszonyokat és a háromezer katolikus számára megfelelő, új templomot építtessen. Báró Orczy György halála után (1871) báró Orczy Andor lett a Szent István király templom kegyura.

Bolgár József plébánossága idején az egyházi személyek anyagi helyzete jelentősen javult. Egy korabeli rendelet végrehajtásaként a plébánosnak 1, a kántornak és a tanítónak 1/2, a harangozónak 1/4 házhely lett kimérve Kisrózsás területén. A legelő illetményt Kutyinában adták ki: a plébánosnak 12, a kántornak 6, a harangozónak 3 holdat. Ugyanekkor báró Orczy az iskola javára 11 holdat ajándékozott.

Lieszkovszky, akit Mátraszőlősről mozdítottak el, küldetésének új helyét 1872-ben foglalta el. A Házkönyvben részletesen leírta benyomásait, a templom és a plébánia életének fontosabb eseményeit. Szolgálat alatt rideg volt viszonya a kegyúrral. Csak zsarolással tudta elérni, hogy a templomépítési munkák megkezdődjenek. Ennek érdekében nem vett részt a régi templom javítási munkáiban sem.

Lieszkovszky Pált 1888-ban a szomszéd községbe, Zagyvarékasra helyezték. Helyét a fiatal **Lévay Mihály** foglalta el Újszászon, aki igen jó viszonyt alakított ki a mélyen vallásos **Orczy Tekla** bárónővel. Barátságuk eredménye lett, hogy a poéta, majd kispap politikai pap imakönyvét a bárónő festményei díszítették. A leírásokban szépségesnek mondott könyvet Ráth Mór adta ki Budapesten 1898-ban. Lévay Mihályt 1900-ban Abonyba helyezték.

Hírling János 1900-tól közel két évtizeden át volt a község lelkipásztora. **Halász József** az I. Világháború utáni újjáéledés részese lehetett, **Sólyom Sándor** a templom külső és belső felújításának munkálatait irányította 1941-1942-ben.

Prukker Istvánt 1943-ban saját akarata ellenére a megyei főpásztor nevezte ki Újszászra. Korábban Herencsényen tíz évet töltött el. Működése idején kívül-belül felújította a templomot és részt vett a cserhátmurányi templom felépítésében. Áldatlan állapotokat, üres templomot, feldúlt parókiát talált Újszászon. A Házkönyvben leírta másfél éves tartózkodásának főbb egyházi eseményeit. 1944. november 10-én egy ágyúlövedék eltalálta a parókiát és *Prukker István* esperesplébános, továbbá húga, a házvezetőnői teendőket ellátó özvegy *Varsányi Istvánné Prukker Mária* és az itt vendégeskedő *Fitos Pál atya*, rákóczipfalvai esperesplébános életét vesztette. *Egyed Ferenc* asztalos, helyi temetkezési vállalkozó temette el őket. Ma is látható a Házkönyvet és az anyakönyveket megrongáló repeszek okozta sérülések. A plébánián elhunyt személyeknek haláluk 20. évfordulóján a temető I parcellájában állítottak közös emlékművet az újszászi hívek, 1964-ben. A síremléket vasrács veszi körül. A kereszt márvány tábláin az alábbi feliratok olvashatók:

„Itt nyugszik *Fitos Pál rákóczipfalvai esperesplébános 1890-1944*”

„Itt nyugszik *Prukker István újszászi esperesplébános 1890-1944 – RIP - Béke poraikra*”

„Itt nyugszik *Varsányi Istvánné Prukker Mária 1894-1944*”

Becses emlékei az újszászi plébániának a Házkönyv (*Incipit Újszásziensis Ecclesiastica Domus Historia; Anno Domini 1787-1944.*) és a legújabb kori plébánosok naplói (*Oláh Károly: Az újszászi plébánia eseményei 1944-1972. között; Mandula József: Historia Domus in Ujszasz ab Anno D. 1975. (-1990.)*) A Házkönyvben a kezdetektől 1857-ig latin nyelvűek a bejegyzések, bár több helyen rövid, magyar szövegeket olvashatunk. Az atyák lelkiismeretesen vezették a plébánia életének eseményeit. A plébánia és a templom történetének fontos forrásmunkái ezek a dokumentumok, de számtalan, eddig nem ismert helytörténeti adatot is tartalmaznak.

A Házkönyvben ugyan nem szerepel, de egy 1888-ban készült leltár tételesen is felsorolja a plébánia 275 kötetből álló könyvtárát. Ez a ritkaságokat is tartalmazó gyűjtemény nagy része 1944-1945-ben eltűnt, megsemmisült.

A RÉGI TEMPLOM 1740-1884

Az 1740-ben épített és 1884-ben lebontott, torony nélküli templomról nem sikerült képet vagy megbízható leírást találni. Az épület a mai templom helyén állt. A nagyobb egyházi ünnepeken a zsúfolásig megtelt terem alkalmatlan volt istentisztelet tartására. Lieszkovszky plébános odáig ment, hogy a templom előtti téren mutatott be misét. 1877-ben pedig az oltár mögött vágatott kaput, mert állandó problémát okozott számára a tömeges keresztül az oltárig történő eljutás. A Házkönyv többször említi kisebb javításokat az épületen. Ezek közül a legjelentősebb az 1828., 1843. és 1879. évi tetőfelújítások voltak. Az Orczy család síremléke a régi templom szentélye alatt volt. Báró Orczy György, neje gróf Berényi Erzsébet, és ifjú korában elhunyt gyermekük, Orczy Terézia bárónő lett ide temetve.

A templom berendezéséről hiányosak az adatok. A régi főoltárt – ma Szent György oltár a templom jobb oldali hajójában – több helyen *Tamási György* uradalmi asztalosmester 1800 körüli munkájaként említik. A házkönyvben viszont Tamási György néven az új templom asztalosmunkáit végző mesteremberről szólnak. Ennek alapján a korabeli főoltár legfeljebb 1860. körül lett megépítve. Két *Kovács Mihály* festményről tudjuk, hogy 1874-ben és 1876-ban készültek. Az utóbbi Szent Györgyöt ábrázolja. Ezt a festményt Orczy Tekla bárónő rendelte meg apja, Orczy György emlékére. A Szeplőtelen fogantatás festménye a Mária oltár része lett. A főoltár párkányán két, fából faragott, festett szobor állt, Szent Istváné és Szent Imréé. Ezek a mai főoltár részei, annak jobb és bal oldalán kaptak helyet. A régi templom orgonájáról csak annyit tudunk, hogy 1877-ben Lieszkovszky 40 koronáért javíttatta az inkább nyikorgó, mint muzsikáló hangszert.

1884. július 15-től 29-ig tartott a templom bontása. Egy régi egyházi ünnepen, az apostolok oszlásának napján tartották az utolsó szentmisét, majd a berendezést áthordták a közeli iskola egyik termébe. Másfél éven át itt, illetve az iskola udvarán tartották az istentiszteleteket. A templom elbontásában a munkások mellett részt vettek a falu lakói is. Lieszkovszky plébános megemlíti a Házkönyvben, hogy a téglafalak alatti terméskövek eltávolítása nagy feladatnak bizonyult. Az alapozás mindenképpen középkori eredetre utalt, bár erről jegyzőkönyv vagy tanulmány nem készült.

ÖRÖKSÉGÜNK

AZ ÚJ TEMPLOM ÉPÍTÉSE 1884-1885

Báró Orczy Andor szolnoki építészektől kért terveket az új templom megépítésére. Az ajánlat azonban nem nyerte el a megrendelő tetszését, így báró Orczy Béla miniszter felkérésére a Budapesten már több középületet is felépítő *Weber Antal* (1823-1889) műépítészre bízta a tervezést. (Webert tévesen bécsi mérnökként említik, pedig ő Pesten született és itt dolgozott. Életrajzi adatait több helyen tévesen közlik, halálának évét 1886. és 1899. is szerepel.)

Az újszászi három hajós templom neoromán stílusban épült. Néhány leírásban téves adatokat közölnek az épületről. Így például a Genthon István szerkesztette Magyarország művészeti emlékei 2. kötetének 312. oldalán Imrédi Imre adatközlésére hivatkozva romantikusnak nevezi a stílust, építését pedig az 1860. körüli esztendőkre teszi.

A templom tájolása néhány fokkal eltér a kelet-nyugattól. Tornya az épület észak-keleti sarkára épült. A főhajót a keleti oldalon a szentély apszisa zárja le, bejáratát vele szemben a nyugati oldalon alakították ki. A szentély északi és déli oldalán sekrestyéket, rájuk építve oratóriumokat találunk. Weber a hazai templomépítés szabályai szerint tervezett. Munkáját kívül és belül az egyszerűség jellemzi, és ez a körülmény szűkös költségvetésre utal. A templom alaprajzát nem találtam meg, az épület méreteit Gyöngyösi Vince plébános 1974-ben készült felmérése alapján írtam le:

Hossza 32,7 méter, szélessége: 17,37, a toronynál 28 méter. A főhajó belső magassága 9 méter, a tetőnél 12,4 méter. A torony minden oldala 6,33 méter hosszú. A fal magassága 24, a toronysisaké 7,8 a toronykereszté 5 méter.

Az új templom alapozását 1884. július végén kezdték meg a templomdombon. A téglát az uradalmi tégláégetőben készítették, de a szegedi tégláégetők az újszászi vasútállomás közelében is felállítottak egy kemencét. Az anyag még ki sem hűlhetett, máris szekerekre rakták és vitték az építkezéshez. Maga a templomtorony alapozása 36 ezer téglát nyelt el. Az építkezés híre lázba hozta az egész környéket. A helybeliek mellett még a Jászberény környéki tanyák birtokosai is 2-3 napos igával hordták a téglát. A munka jó ütemben haladt, késő őszre tető alá került a templom. 1885. tavaszán a régi síremlékből az újba helyezték báró Orczy György, hitvese, és Orczy Terézia bárónő koporsóját. Báró Orczy Ferencet csak később szállították Laibachból az újszászi templom kriptájába.

AZ ÚJ TEMPLOM BERENDEZÉSÉRŐL A HÁZKÖNYV TUDÓSÍT RÉSZLETESEN:

A szentélyben álló aranyozott, Szent István királyról elnevezett főoltár márvány munkáit *Josef Runggaldier* műfaragó intézete készítette a tiroli Grödenben. Runggaldier templomi berendezéseit – szobrokat, szószéket és oltárokat – több magyarországi templomban megtaláljuk, így Bólyon, Gyenesdiáson, Rábatamásiban és Csíksomlyón. Az újszászi templomba is nagy számban kerültek kőfaragványai. A főoltár párkányán állt a régi templomból Szent István király és Szent Imre herceg újra festett szobra, melyek ismeretlen művész alkotásai. Az oltár lépcsőzetét és az oltárzsámolyt – mindkettő költségét özvegy gróf Károlyi Istvánné Orczy Mária viselte – *Tamási György* uradalmi asztalosmester készítette.

Az oltárképet, Szent István első apostoli királyunk festményét ismeretlen művész festette, Lieszkovszky szerint Münchenben. A főoltáron tíz darab gyertyatartó állt, szintén Runggaldier munkái. A főoltár mögött lett elhelyezve az új gyóntatószék. A szentély három ablakát üvegfestmények díszítették, melyeket Kállivoda Ede uradalmi tisztartó költségére a budapesti *Kratzmann Ede* üvegfestészeti gyár készített. Az episztola oldalon Szent István, az evangélium oldalán Szent György, középen Boldogságos Szűz Mária, Magyarország patrónájának festményét világította meg a nap fénye. A szentély bronz lámpáját Bécsben készítették, adományozója Gróf Cziráki Antalné Keglevich Róza volt.

A szentélyben nyert elhelyezést a keresztút, mely szürke bajor márványból készült Hopfer Mihály uradalmi gépész ajándékaként. Az evangéliumi részen volt felállítva a faldistorium, fölötté a megújított baldachinnal (Vörösmarty Kálmán számvevő adománya.). A szentélyben függött Jézus szent szívének képe – „finom női kézimunka” –, melyet Lieszkovszky Pál kapott első szent miséje alkalmából Albertirsán egy hölgy rokonától. Szintén a szentélyben volt egy díszesen faragott papi szék (Vörösmarty Kálmán ajándéka) számollyal és vörös posztó terítéssel (Záchar József és Veres József újszászi lakosok adománya) és baldachinnal.

Az episztola oldalon állt az aranyozással gazdagon díszített, szürke márványból készült szószék, mely szintén Runggaldier munka, a hitbuzgó uradalmi gépész, Hopfer Mihály adományaként. A szószékre a sekrestyéből keskeny lépcsőn volt a feljárás.

A Szent György oltárt a régi templomból vitték át az újba. Korábban ez volt a főoltár. Az oltárkép *Kovács Mihály* Szent György vitézt ábrázoló festménye maradt. Az oltárt hat gyertyatartó díszítette. Tőle jobbra „az Isten-ember Jézus Krisztus a keresztfán” szoborcsoportot helyezték el. A kereszt alatt a Szűzanya, Mária Magdolna és a szeretett tanítványok álltak. A szob-

rok Orczy Tekla bárónő költségén Runggaldier-nél készültek. Vasráccsal volt elkerítve, mely korábban a régi templomban Orczy Terézia bárónő síremlékét vette körül.

A Boldogságos Szűz Mária oltárt *Molnár János*, a templomépítés munkavezetője tervezte és építtette. Az oltár fa eleme Pesten készült még 1875-ben, a régi templomban is ott volt. Az oltár alsó részét téglából építették. Az oltárképet özvegy Károlyi Istvánné báró Orczy Mária megbízásából festette *Kovács Mihály* egy régi Mária-kép mintájára 1874-ben.

A Mária oltár balján állt a „Hajósok és halászok Máriája”. Szintén Runggaldier alkotás, ifjabb báró Orczy Andor ajándéka. A legenda szerint Kr. után 633-ban – a bejegyzés szerint – „a mostani Buglon város” halásza a tenger hullámain megpillantottak egy kis hajócskát, melyen a Boldogságos Szűz Mária szobra állt. Vitorlája, evezői nem voltak, csupán két angyal ült Mária lábainál. A hajócska elúszott és a halászok isteni sugallatból megtudták, hogy a Boldogságos Szűz Mária ezen a helyen templomot kíván emeltetni tiszteletére. Mikor felépült a templom, a hajócska ismét megjelent a hullámokon Mária szobrával és az angyalokkal. A templomhoz úszott, ahová a hívők bevitték és a mai napig kegyeletben őrzik. A hajósok és halászok Máriája az újszászi templomban szekrényes állványon volt elhelyezve. Jobb és bal oldalán Jézus szent szíve és Szűz Mária szent szíve képek függtek.

A Szent-sír kápolnájában lett elhelyezve hordozható szekrényen a Szentháromság szobra. (Tirolban készült Bozsó Menyhért költségén). Körmenetek alkalmával ifjú legények vitték vállaikra véve. Lieszkovszky meg is jegyzi, hogy „nem helyeselhető e szokás, de a hívek buzgalma és áhítatáért türendő.” A kápolnában más alkalmakkor a Szent-sír volt felállítva. Ezt az ünnepek után ládába csomagolták és átszállították az Orczy-kastélyba.

A „*Lourdes-i Mária*” szobor magas talapzaton, az evangélium oldalán lett felállítva. Gróf Károlyi Istvánné ajándékát Runggaldier-nél készítették.

A kórus helye a bejárat feletti részen volt két oldalt, feljárókkal. A kegyúri oratóriumok a főoltár jobb és bal oldalára épültek, a sekrestyék feletti részre. Az Orczyakéba a plébánia felőli sekrestyéből vezetett falépcső. Nyolc székkal és négy számollyal volt felszerelve. A másik, torony melletti sekrestyét valójában soha nem használták. Ide a torony lépcsőjéről vezetett feljárat. Mindkét sekrestye bejárati ajtaja fölött az Orczy-címer díszlett. Lieszkovszky megjegyzi, hogy az oratóriumok építészetileg elhibázottak, rendeltetésüknek magasságuk miatt nem fel-
elnek meg. Néhány nagy ünneptől eltekintve nem is használták ezeket.

A bejáratnál álló 4 darab vörös márvány szenteltvíztartó medencét *Gerenday Antal* műkőgyára készítette Pesten. Kettő alapzaton állt – Hopfer Mihály adománya –, kettőt pedig a falra szereltek – Bálint József és Czétényi Erzsébet ajándéka. A régi templomból átkerült vörösréz és ón szenteltvíztartók az oldalkijáratnál, illetve a kóruson nyertek elhelyezést.

Szent Anna asszony szobra – Runggaldier munka – amint Szűz Máriát tanítja, szekrényes állványon volt. Ezt a szobrot körmenetek alkalmával hajadon leányok vitték. A szobrot Csábi Jánosné ajándékozta a templomnak. A szintén hordozható állványra szerelt Szűz Mária trónja 1852-ben Pesten készült a hívek adakozásából. A körmenetekben rendszeresen részt vett. 1886-ban újra aranyozták.

A Szent György oltártól számított második oszlopon volt keretben kiállítva azoknak a régi-ségeknak a gyűjteménye, melyet a templom alapjainak kiásásakor találtak. Ezeket Orczy Tekla bárónő vásárolta meg a munkásoktól. Az első oszlopra helyezték a Szomorú Jézus szobrot, mely Hopfer Mihály és egy ismeretlen adakozó ajándéka volt 1887-ben.

Az újszászi Mária Társulat készítette azt a képet, melyen a Szűzanyát a szent olvasó rózsafüzér veszi körül, amint Domokos az ájtatoskodó nép imáját Máriának ajánlja fel. A sekrestye nagy csengettyűjét Tanács Gyula gyógyszerész ajándékozta a templomnak.

Az orgonát az 1885 évi műkiállításon báró Orczy Andor vásárolta fia, ifjabb Orczy Andor kérésére. A fiatal báró képzett orgonista volt. A hangszer Aradon készítette *Unger Alajos* gyára 1088 forintért. Ez az orgona – kellemes hangja ellenére – csupán rövid ideig lett működtetve, mert nem tudta betölteni feladatát. Az újszászi templomban elveszett a hangja. Ezért 1889-ben a salzburgi *Mauracher Mathias* cég orgonáját szerelték fel a templomban. Az orgona mechanikus rendszerű, két manuális, 17 szóló regiszteres, az orgonasípok csúcsán az Orczy család címerével. Több helyen 1898-ban jelölik meg a felállítás évét, de Lévy Mihály a Házkönyvben 1889. június 10-ére írja a hangszer megszentelésének idejét.

A templom kapuit a budapesti *Michel Alajos* gyára szállította. Más asztalosmunkákat – így a 26 darab templompadot – a helybeli asztalos *Tamási György* készítette el Orczy Tekla bárónő költségére. A lépcsők és az ablakok kőpárkányai Pesten készültek. A templomtornyot vörösrézrel fedték be, villámhárítóval biztosították. A hajók fedele zsindelyből készült, s ez meg is maradt 1944-ig.

A Szent István templom öt harangjáról 1888-ban Lieszkovszky Pál számolt be:

A 625 kg súlyú *Szent Pál harang* vagy a népnelvben *Szegények harangja* Budapesten készült *Thury Jánosnál*, 1885-ben. Felirata: „Szent Pál könyörögj érettünk! Az örvendő-
kel örvendek, a sírokkal sírok, mindenkit pedig a Saulból lett Sz. Pállal megtérésre szállítok! Öntette 1885-ben Lieszkovszky Pál újszászi plébános, mondjunk lelkéért egy Mi-
atyánkot!” A Szent Pál harang december 24-én érkezett Újszászra és feldíszített kocsin urasági négy szürke húzta a templom térre. Hosszú időn át gyakorlat volt, hogy a Szent Pál harang minden megkonganásáért járó 50 krajcárból 7 a harangozót illette meg, az egy esztendő alatt összegyűlt 43 krajcárokat pedig január 25-én, Szent Pál napján a szegények között osztották szét.

A régi nagy-, újabb nevén *Szent György harang* 548 kg súlyú volt. Pesten készült 1818-ban. 1885-ben Pestre vitték átalakításra és csak 1886. április 12-én került a templomtornyba. Felirata latin nyelvű volt, mely szerint báró Orczy György öntette az újszászi templom részére. A leírásokból nem derül fény arra, hogy ez a nagy harang 1886. előtt hol volt felállítva.

A harmadik harang 138 kg súlyú, 1886-ban öntötték. Felirata: „Az újszászi templom részére patrónusai, Báró Orczy Béla és Andor ezen harangot Sz. György és Sz. Erzsébet nevére és tiszteletére öntették 1886-ban.”

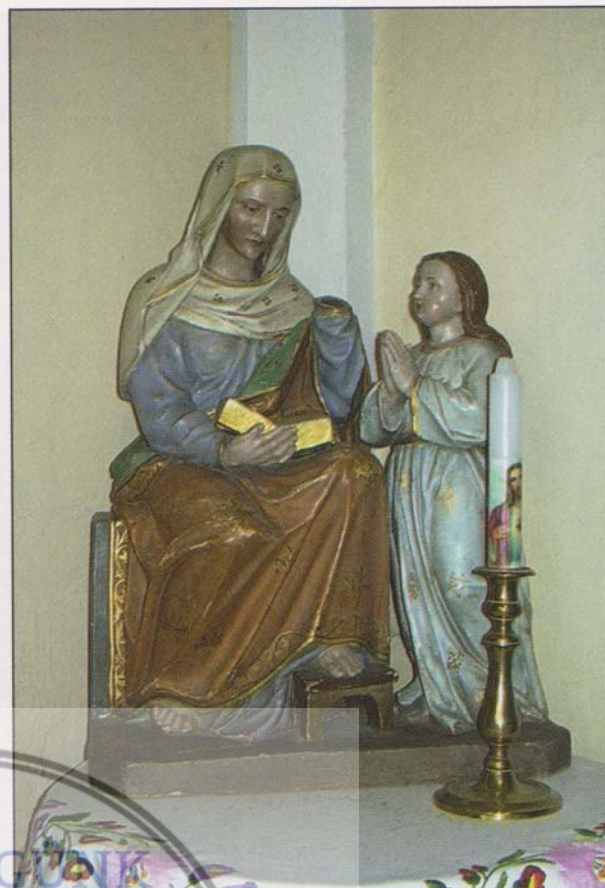
A 50 kg súlyú negyedik harang Szent György vértanú tiszteletére készült. Vácon öntötték újra 1858-ban. Fölszentelése 1858. március 26-án történt.

Az ötödik, legkisebb harang nevét a Házkönyv papírsérülése miatt nem olvashatjuk el. Ez a harang 1857-ben elrepedt, 1858-ban az előbbivel együtt öntötték újra és szentelték fel. Felirata: „Kereszten haldokló Üdvözítőnk” volt.

Néhány adat Lieszkovszky plébános úr építési statisztikájából: a Szent István templom építéséhez 742 840 darab téglát használtak fel. 382 vasúti kocsit és szekér homok, 21 vasúti kocsit

Szent Rita

Szent Anna a gyermek Máriával

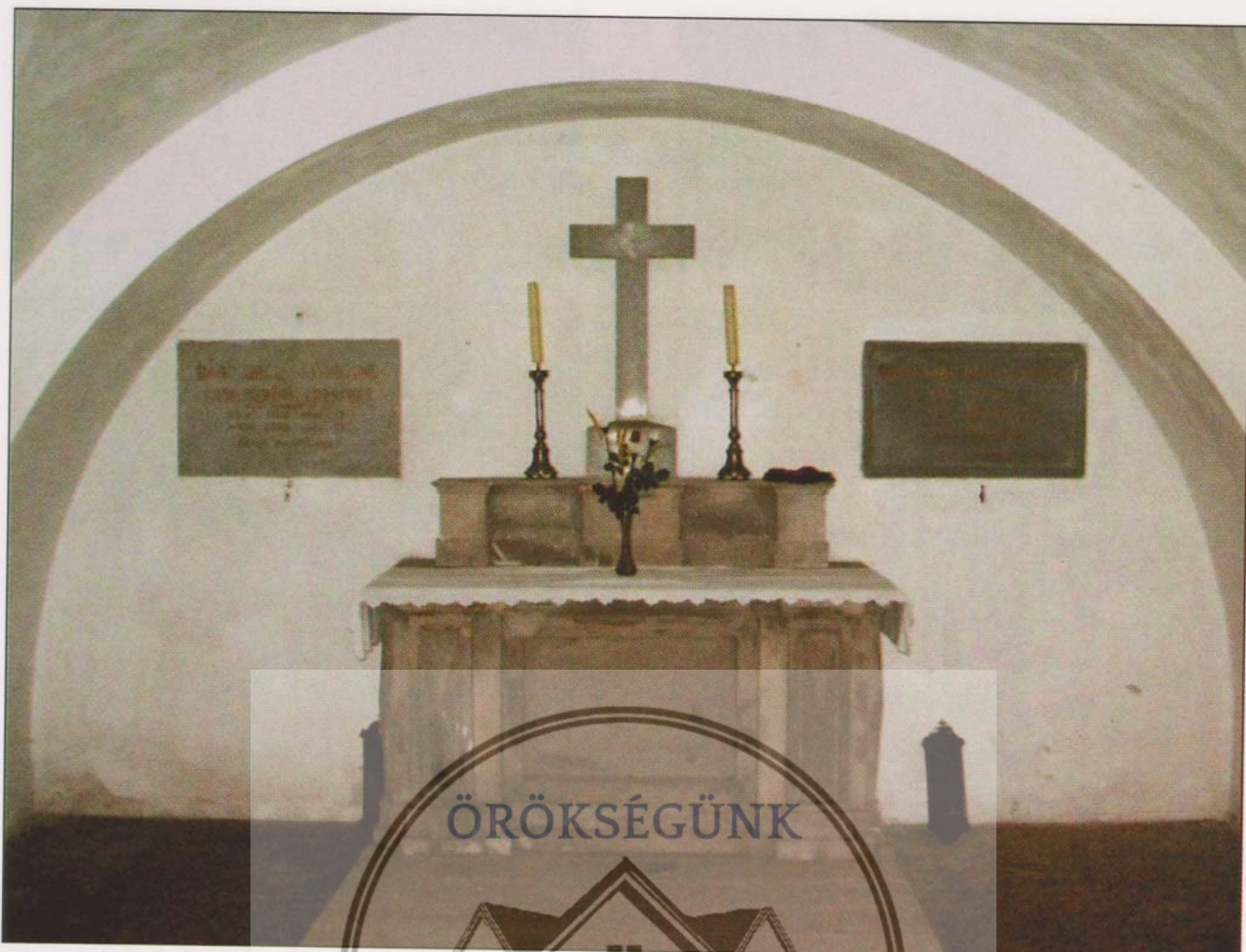
ÖRÖKSÉGÜNK

SZÁSZBEREK

HELYTÖRTÉNETI
KÖR

Jézus szíve oltár

Az Orczy-síremlék

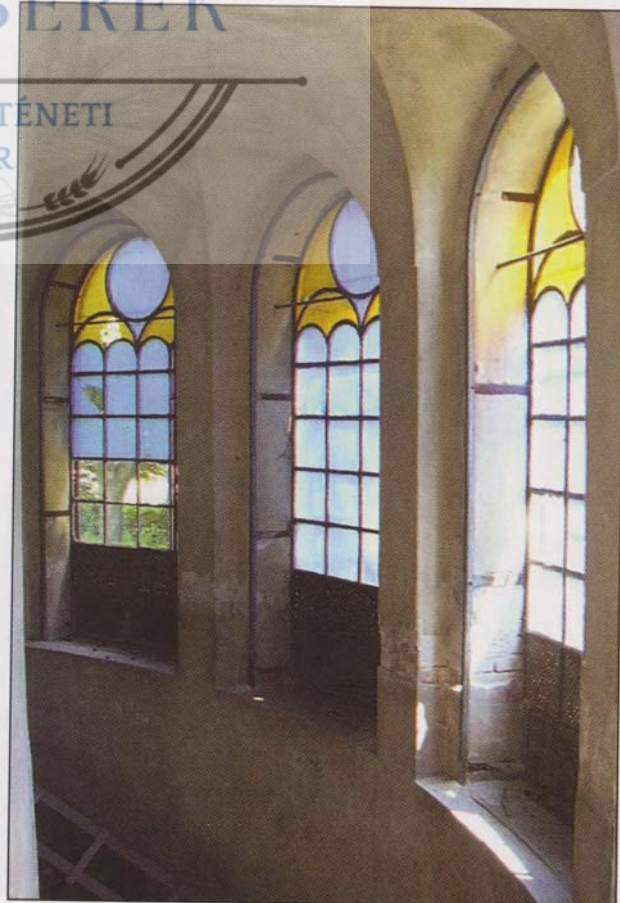

SZÁSZBEREK

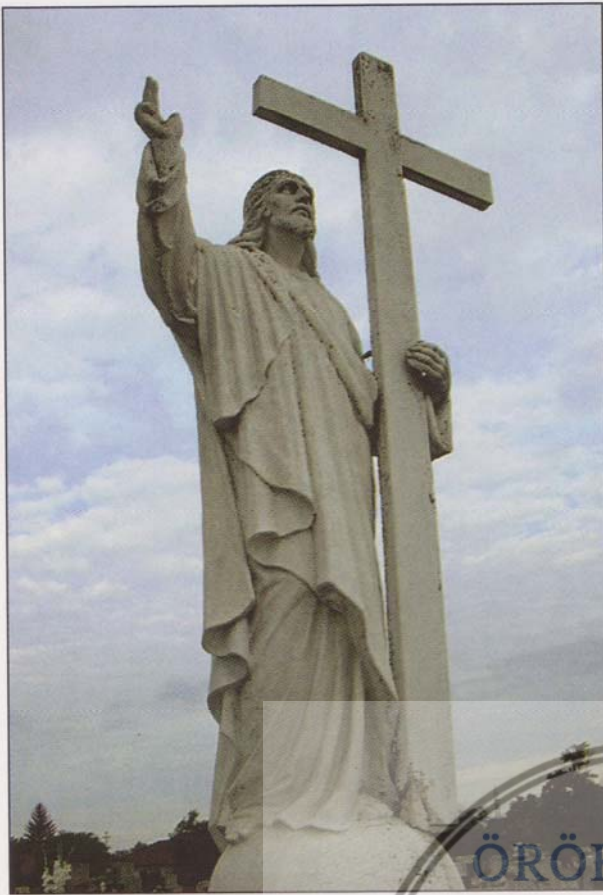
HELYTÖRTÉNETI
KÖR

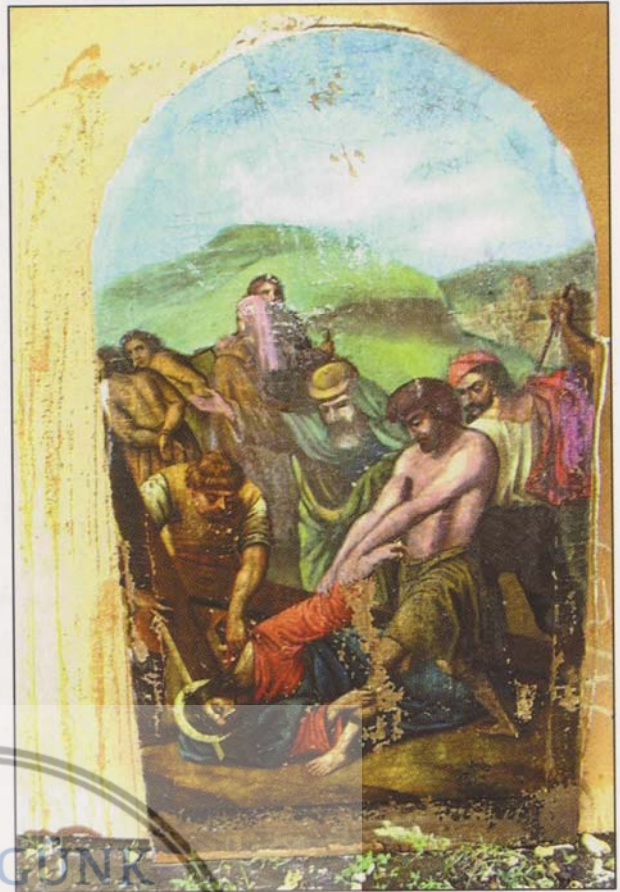
Márványtáblák a jobb oldali sírkamrában

A lejárati lépcsőház

Mégváltó szobor a temetőben

Stációkép a régi keresztútról

ÖRÖKSÉGÜNK

SZÁSZBEREK

HELYTÖRTÉNETI
KÖR

Háborús emlékmű a templom déli oldalán

Szent György oltár

A „Hajósok Máriája” szoborcsoport

A Mauracher-orgona

mész érkezett, mérhetetlen mennyiségű deszkát, gerendát, „vas- és kötélneműt” használtak fel. Az anyagokra költött összeg 24 079 forint volt.

Az építésben közreműködő mesteremberek közel sem teljes névsora: építésvezető: **Molnár János**; ács: **Almási Ferenc**; asztalos munkák: **Tamási György**, Újszász; lakatos- és kovács munkák: **Volter Béla**, Újszász és **Mauritz R.** Budapest; bádogos munkák: **Jancsó István** Szolnok; kőfaragó munkák: **Antony Zoltán** Budapest; üveg és üvegfestészet: **Kratzmann Ede**, Budapest; villámhárító: **Fischer Sándor**, Budapest. A szakmunkákra 25 791 koronát fizettek ki.

1885. decemberben a templom elkészült.

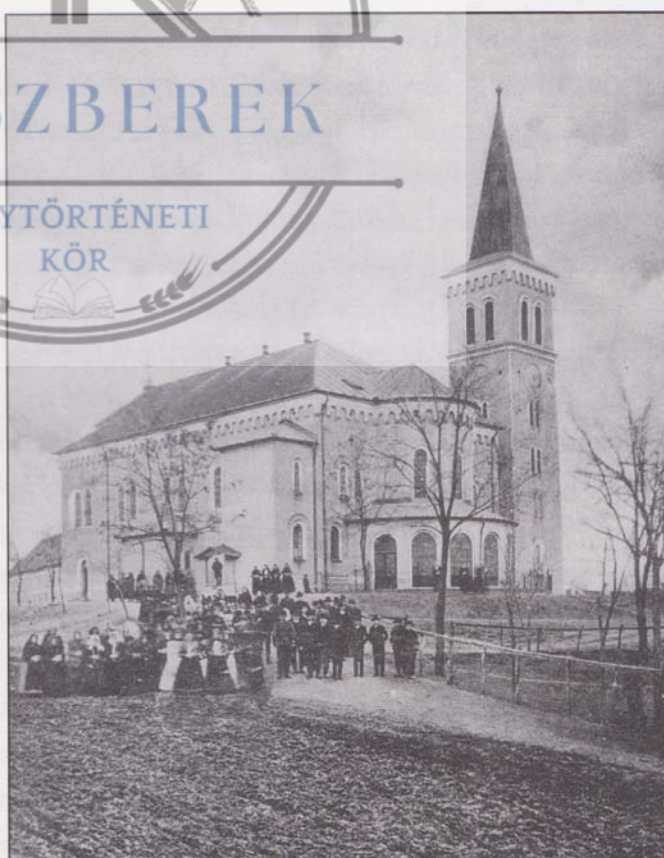
Lieszkovszky plébános így számolt be levelében a váci püspöknek:

„Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úr, Kegyes jó Uram!

A legnagyobb lelki öröm és vígassággal van szerencsém Méltóságodnak fölterjeszteni, miszerint az újszászi anya szentegyház 14 évi lelkipásztorkodásom eszméje, törekvése és nem utolsó célja, Méltóságos Báró Orczy Kegyuraság kötelezettsége és főúri ritka pazar bőkezűsége folytán annyira elkészült, hogy eltekintve a tavaszra fenmaradt jelentéktelen munkálatoktól, az isteni tiszteletre fölavatható...”

Lieszkovszky mindemellett a Házkönyvből megjegyzi, hogy a siettetett munka károsnak bizonyult. A korán felszerelt berendezéseket nap mint nap belepte a belső munkálatoknál keletkező téglá- és kőpor. A hideg időben történő munkavégzés sem volt szerencsés döntés, bár az első télen a fagyok beálltakor az ajtó- és ablaknyílások bedeszkázásával, ideiglenes befalazásával leállították az építkezést.

Az új templom ünnepélyes benedikálását december 23-án **Tanács János** váci kanonok végezte, aki korábban Újszász plébánosa is volt. December 24-én a község lakói látványos ünnepeken ismerkedhettek meg új templomukkal. Az előjáróság lovas bandériumot szervezett. A vasútállomástól induló menetet **Kormos Zoltán** bíró hintója vezette és minden „lóra termett legény és férfi” lóháton haladt. A templomnál mozsárágyúk díszlővései fogadták a menetet és a Szent Pál harangot, a helyi cigánybanda pedig lelkesen muzsikált. Az új templom első szentmiséjét Lieszkovszky Pál tartotta karácsony éjjelén.

A Szent István templom 1904-ben

A templomépítés összes költsége 50 ezer koronára rúgott. Ennek felét az Orczy család fizette. 6 700 koronát *Szappanyos György* uradalmi főtehenész 1842-ben templomépítésre tett alapítványának hozama adta, a váci egyházmegye 15 ezer koronával járult a költségekhez. A többi pénz adományokból folyt be.

Lieszkovszky plébános kihasználva a templomépítés körüli lelkesedést, 1884-1887-ben felújította a plébánia lakó- és gazdasági épületeit, tataroztatta az iskolát. A feljegyzésekből sejtethető, hogy e munkák elvégzéséhez az anyagok egy részét a templomépítéstől vonta el.

Érdekes körülmény, hogy a templomtorony órájáról egyetlen forrás sem emlékezik meg. Nem ismerjük a felállítás idejét, az óramű gyártóját, és a szerkezet elpusztulásának körülményeit sem. Szemtanúk szerint 1944-ig a torony négy oldalán volt óralap, bár a háború éveiben az óramű már nem működött. Az óralapok helye be van falazva, ezen kívül semmi sem utal az egykori szerkezet léteire.

A Révai lexikon megemlíti, hogy Újszásznak szép temploma van Tury Gyula festményeivel. A Pallas nagy lexikona szerint az egyik freskó Mária és Jézus imádása volt. Más falfestményről nem találtam adatot. A Házkönyv Tury Gyula nevét nem említi az alkotók között. Feltehetően Lieszkovszky távozása után festett képeket a templom szentélyébe valamikor 1890-1910 között.

ESEMÉNYEK A TEMPLOM ÉLETÉBŐL 1888-1940

1889-ben Lévay Mihály plébános Vácra írott levelében számolt be az új orgona felszereléséről, melynek 4000 forintos költségét az Orczy család fizette. Az 1885-ben beszerzett orgonát az aradi Unger-cég 300 forintért visszavásárolta. Ezen az összegben a templom hátsó részének vörösrézrel történő burkolását fizették ki. (1924-ből ismerjük a templom alkalmazásában álló orgonafújtató javadalmazását. 15 koronát kapott havonta, melyet ekkor 1 mázsa búzára váltottak.)

1898-ban az Orczy család eladta birtokainak egy részét gróf Desseffy Aurélnak, a főrendiház tagjának, és ezzel a kegyúri jogok gyakorlása fele részben az új tulajdonosra szállt. A torony felőli oratórium használatának joga is a Desseffy családnak lett. Ugyanebben az esztendőben Orczy Tekla bárónő keramit kockákkal kirakatta a templom padlózatát. Az újszászi kisdedővő létrehozásával egy időben megalakult az Őrangyal egyesület, mely az apróságokat „vallásosságra és szorgalomra buzdítja”.

1899-ben új plébániát és káplánlakást építettek 6000 forint költséggel. Fekete István vasúti őr Szent Antal szobrot vásárolt a templom részére.

1914-1918: a világháború éveinek világi és egyházi eseményeit Hirling plébános részletesen leírta a Házkönyvben. Szólt a közhangulatról, a növekvő árakról és a háborús lelkesedésről egyaránt. Júliusban a mozgósítás első hullámában 300 újszászi férfi vonult hadba. Az iskolában 10 ágyas kórházat hoztak létre, melyet fél év múlva „beteg hiányában” megszüntettek. Ebben az évben leégtek a plébánia melléképületei. 1916 nyarán 600 férfit soroztak be katonának. Június 26-án rekvirálták a templom harangjait, a Szent Pál-, az Orczy- és a kis harangot. Elvitték a temető és az iskola harangjait is. 1917-ben minden harangot leszereltek, sőt az orgona sípjait is elvitték. A hívők megkoszorúzták a harangokat és elkísérték a vasútállomásra.

1920: Gróf Dessewffy Emil eladta újszászi birtokát. Oratóriuma a helybeli „intelligencia” részére lett fenntartva. Egy pad Fáy Lászlóé, a Zagyva-parti kastély bérlőjéé maradt.

1923: két alkalommal betörték a templomba és kegytárgyakat tulajdonítottak el. Az elkövetők kilétére nem derült fény, bár a kegyúr budapesti detektívekkel is nyomoztatott az ügyben.

1925: újra festették a templomot és a plébániát, mindkét épületen kicserélték a tetőt. A templom északi, külső falára emléktábla került az első világháború harcaiban elesett újszászi katonák névsorával. Ettől kezdve minden esztendő március 15. napján Újszász lakói itt rótták le kegyeletüket a szabadságharc hősei előtt, és emlékeztek a világháborúban elhunyt hozzátartozóikra, barátaikra, szomszédaikra.

1926: a rekvirált harangokat újjal pótolták 63 millió korona költséggel. *Szlezák László* budapesti műhelyében négy harang készült:

A *Szent Pál harang* rendeltetése megmaradt azzal a változással, hogy a 2 pengő meghúzási díjból 1 pengő lett a szegényeké, 50 fillér volt a harangozó illetménye és 50 fillér maradt a templomé. A Szent Pál harang egyik oldalára a régi szöveg, a másikra a kegyúr által megfogalmazott latin szöveg került.

A *Báró Orczy harang* latin szövegét szintén az adományozó kegyúr fogalmazta meg.

A harmadik harang az újszászi adakozó hívők pénzéből készült. Súlya 52 kg, felirata: „Ezen harangot a Sz. Pál és az Orczy-harang visszaadásáért Szent Erzsébet tiszteletére öntették az újszászi hívek 1926-ban Orczy Andor kegyúr iránti haláljuk megörökítésére.”

A negyedik, 15 kg-s kis harangot a Szlezák-cég ajándékozta az iskolának.

A harangokat szeptember 17-én szentelte meg Hanauer István váci megyés püspök, beszédet Kovács Sándor püspöki titkár mondott.

1930-ban az orgonát *Finler Sándor* pesterzsébeti orgonakészítő 380 pengőért megjavította.

1931-ben elhunyt báró Orczy Andor. A kegyúri jog báró Orczy Zsuzsannára és báró Orczy Lőrincire szállt.

1934: Az Orczy család szarvashalmi kastélyát az Isteni Megváltó Leányai zárda vásárolta meg. Oszlár Erzsébet kis Szent Teréz szobrát adományozott a templomnak.

1940: Lakossági gyűjtésből 3000 pengő költségen a templomba bevezették a villanyt.

A TEMPLOM FELÚJÍTÁSA 1941-1942-BEN

A Szent István templom felépítése óta eltelt fél évszázad nem múlt el nyomtalanul. Az 1930-as évekre az épület kívül és belül egyaránt felújításra szorult. A nemes anyagok mellőzése okozhatta a templom freskóinak pusztulását is. Sólyom Sándor adminisztrátor bejegyzéseiből ismerjük az 1941-1942-ben végrehajtott munkák részleteit. A templombelső festését Dr. Décsy Géza pestszenterzsébeti plébános tanácsai alapján Sólyom jó barátja, Salkovits Zoltán tervezte és végezte el. A templom új faliképeit szintén ő festette. Salkovitsot két művésztársa segítette a munkában, majd távozásuk után az újszászi diákok.

A főoltár fölé került a régi, nagyon megkopott festmény (talán a Thury-kép) helyére a Szentháromság freskója. Az oltár körül az Árpádházi magyar szentek: az evangélium oldalon

Szent Imre és Boldog Margit, a szent lecke oldalon Szent László és Szent Erzsébet festménye volt. A szentély mennyezetére, az örökmécses fölé a Világ teremtését festette a művész trombitájukat fújó angyalokkal és az alábbi szöveggel: „És mondá az Úr: legyen világosság!” Az ablakok felett és a két nagy íven szép, díszítő festés volt. A templom falát 12 festmény díszítette. A jobb oldalon újszövetségi képek, velük szemben a megfelelő ószövetségi előképek:

1. <i>Ádám teremtése</i>	2. <i>Az Istenember, Jézus Krisztus születése</i>
3. <i>Káin és Ábel áldozata</i>	4. <i>Jézus bemutatása a templomban</i>
5. <i>Mózes megtalálása</i>	6. <i>Jézus megkeresztelése</i>
7. <i>Ábrahám áldozata</i>	8. <i>Az utolsó vacsora</i>
9. <i>Józsefet eladják testvérei</i>	10. <i>Jézus keresztáldozata</i>
11. <i>József fölmagasztalása</i>	12. <i>Krisztus feltámadása</i>

A négy oszlopfőt apostolok festménye díszítette: Szent Fülöp, Szent András, Szent Tamás és Szent Jakab. A mellékoltárok felett éneklő angyalok voltak, a kórus falán pedig angyal az alábbi szöveggel: „Dicsőség a magasságban Istennek és béke a földön az embernek.”

Fontos változás volt a templombelsőben, hogy lebontották a két oldalkórust, mert nem volt esztétikus és elvonta a természetes fényt. A két feljáró helyett egyet építettek. Az egyik elbontott lépcső helyén Szent-sír kápolnát alakítottak ki, ide került a töviskoszorús Krisztus szobor. A templom falához zárt gyóntatószéket állítottak fel. Az oldalbejáratoknál befalazták az ajtókat és oltárt állítottak a Lourdes-i Mária szobrának. Egy ismeretlen adakozó Jézus szíve szobrot ajándékozott a templomnak. A toronytetőt és villámhárítót megújították. A felújítás 1942. szeptember 30-án fejeződött be, 11 276 pengőbe került.

SZÁSZBEREK

LEGÚJABB KORI ESEMÉNYEK A TEMPLOM ÉLETÉBŐL

1943-ban Salkovits Zoltán újabb megbízást kapott az újszászi plébániától. 1 840 pengőért 14 kis méretű stáció képet festett, melyek a később készült kovácsoltvas keretekben ma is láthatók a templom falán.

1944. novemberében a templom és a plébánia történetének legszomorúbb napjait élte meg. 9-én a visszavonuló németek felgyújtották a templomtornyot, melynek lángoló sisakját a villámhárító a zsindeletetős templomra rántotta és meggyújtotta azt. A mennyezet beszakadt, a berendezés jelentős része a lángok martalékává vált. A boltívek védelmében a főoltár és az orgona csupán kisebb mértékben sérült meg. Egy nappal később, 10-én találat érte a plébániát. Az itt tartózkodók életüket vesztették. Az épület oldalfalai kidőltek, a berendezés súlyosan károsodott. A karácsonyi szentmisét a református imaházban tartotta meg Pölös Antal zagyvaréki plébános. A templom háború utáni állapotát néhány fénykép és Soos Jenő újszászi amatőr festőművész képei mutatják meg. Az egyik festmény délnyugat felől ábrázolja a romokat, a másik kép délkeletről nézve örökítette meg a toronysisak és tető nélkül maradt templomot. Oláh Károly feljegyzése szerint három harangot vittek el a rekvirálás

során. A Szent Pál harang a tűzvész ellenére csodálatos módon a toronyban maradt, viszont a kis harang lezuhant és elrepedt.

1945. februárban érkezett Újszászra Oláh Károly adminisztrátor, akit aztán július 16-án plébánosnak neveztek ki. Szorgalmának köszönhetően hamarosan megkezdődött a templom és a plébánia újjáépítése. A templom menthető berendezéseit átvitték a „hosszú iskola” összenyitható, középső termeibe és másfél éven át itt tartották az istentiszteleteket. Oltárként a Szent György oltár alsó részét és a Mária oltár festményét állították fel. Húsvétkor a plébános vezetésével néhányan felmásztak a kiégett toronyba, kötelet erősítettek a Szent Pál harangra, melynek messze zúgó hangja ismét hirdethette: lesz föltámadás! Májusban Cselényi József abonyi pápai kamarás-plébános, Oláh Károly és Pölös Antal misét tartott a plébánián elhunytak és a háborúban elesett áldozatok emlékére a temetőben.

Ősszel a község lakóinak és mesterembereinek összefogásával megújították a plébániát és elkezdődött a templom újjáépítése is. *Tóth István* abonyi építőmestert bízták meg a munkálattal, melyet a pestszenterzsébeti mérnök, *Óváry Artúr* felügyelt. A hajók 900 m² felületen

1947: az újjáépítés közben

palatetőt kaptak. A tetőanyagot báró Orczy Lőrinc szerezte meg terménycsere útján. A szentély és a templom sérült ablakait *Németh Ferenc* budapesti üvegfestő javította ki, a bádigos munkákat *Hernádi László* szolnoki mester végezte el. A templombelső mennyezetét farost lemezzel fedték le, melyre *Pál András* rajz szakoktató festett díszítést.

1946: megjavították az orgonát. A részben megújult templomot 1946. december 8-án Pétery József váci püspök szentelte fel. Oláh Károly az Egyházmegyei Köriratban (decemberi szám) tudósított a templomfelújítás eseményeiről.

1947. augusztus 20-ára *Muszély Ágoston* új főoltárképet festett a tűzben elpusztult Szent István festmény alapján. A főoltár benedikálását Vedres Béla kiskunfélegyházi apátplébános végezte. Karácsonyra *Szlezák Lászlónál* újjáöntették a 26 kg súlyú kis harangot. (A kis harang sorsára vonatkozóan ellentmondásosak a feljegyzések. A toronyban ma ennél nagyobb méretű harangot találunk, feltehetően az 52 kilós lélekarangot, mely lezuhant és megsérült a torony-tűzben. Ezt önthették újra 1947-ben.) Radnóti Mária tanítónő három jelenetből álló, életképes előadást írt és rendezett az újszászi templom pusztulásáról és újjáépítéséről. A díszleteket Pál András festette. A darabot Újszászon és a hatvani Mária-napok ünnepségein adták elő.

1949. április 13-án elhunyt Vágó Imre harangozó sekrestyés, aki édesapjával együtt 100 éven keresztül töltötte be ezt a hivatalt. Ebben az esztendőben államosították a plébánia földjeit.

1950-ben a toronysisakot *Tóth István* vezetésével állították helyre. A gerendákhoz szükséges fenyőket a zárda kertjéből vágták ki. A torony kovácsoltvas keresztjét *Volter Béla* kovácsműhelyében készítették. Függőleges eleme 5, kereszt eleme 3 méter hosszúságú.

1954-ben *Tóth Gyula*, az iparművészeti iskola tanárának tervei alapján Mária oltárt állítottak fel, melynek része lett Kovács Mihály Szeplőtelen fogantatás című képe. Az oltár márvány részét az Orczy-kápolnában megsérült oltárból alakították át. A Salkovics-képeket kovácsoltvas kerettel látták el, melyeket a mátyásföldi *Farkas Sándor* mester készített.

1955-1956-ban készült el a 260 méter hosszú, átlagosan másfél méter magas, a templomdombot körülölelő terméskő fal. A munkákat *Kálló Gábor* és fiai végezték el.

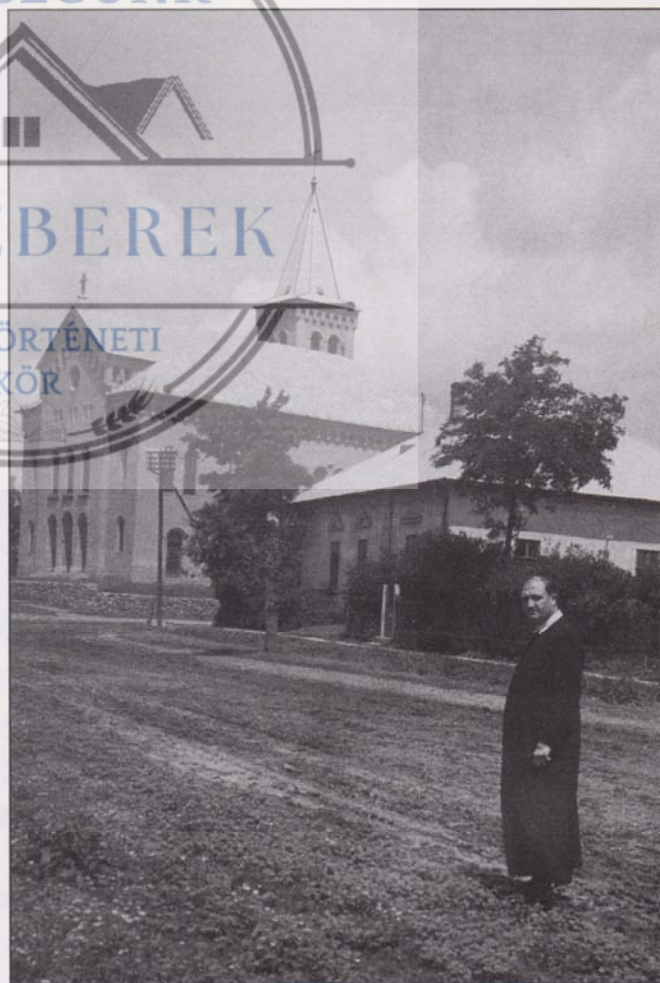
1958-ban *Urbán Sándor* farmosi asztalos Tóth Gyula tervei alapján 24 darab padot készített az újszászi templom részére. Kovácsoltvas csillárok (6 darab) és falikarok (16 darab) kerültek a templomba, melynek kivitelezője *Farkas Sándor* volt. Ebben az évben Oláh Károlyt Ceglédbercelre, később Felsőgödre helyezték.

1960-ban az orgonát elektromos fűtatóval szerelték fel.

1966-ban Szent Rita szobrot – *Máriahegyi János* alkotását – helyezték el a templomban.

1967-ben a hívek adakozásából felállították a Jézus szíve oltárt, középpontjában *Pogány Géza* festőművész képével. Oláh Károly visszatért Újszászra, majd 1972-ben Pestszentlőrincre került plébánosnak.

1972-1976. között felújították a plébániát és a templom külső tatarozása is megtörtént. A munkálatok költségeinek fedezésére eladták a plébánia kertjének egy részét.

Oláh Károly plébános a plébánia templom előtt 1958-ban

A Patria Hungariae és a Szent Pál harang

1977-ben lebontották a szószéket. Elektromos vezérlést kaptak a harangok. A főoltár fölé helyeztek egy nagy méretű feszületet.

1978: a templomba hángerősítő berendezést szereltek fel.

1979-ben megtörtént az orgona részleges felújítása.

1980-ban elvégezték a templombelső felújítását és a világítás korszerűsítését. Beépítették a kórus alatti íveket. A régi falképek utolsó maradványai is eltűntek. December 20-tól Zagyvarékas plébániája az újszászi filiája lett.

1981-ben Takács András festő elkészült a főoltár felújításával.

1985-ben, a Szent István templom felszentelésének századik évfordulóján ünnepélyesen toronyba húzták az új harangot. Súlya 320 kg, felirata: „Patrona Hungariae”. Készült az újszászi hívek adakozásából *Gombos Miklós* őrbottyáni harangöntő műhelyében. A harangot Kacziba József püspök szentelte meg és tartotta az ünnepi misét. Ebben az évben végezték el a Szent Pál harang tartóelemeinek felújítását is. A templom bejárata előtti egyenetlen téglaburkolatot betonnal cserélték ki.

1991-ben elkészült a templomtorony rekonstrukciója – 135 m² vörösréz lemez, pikkelyes fedés karcolt kivitelben – és a tető felújítása – 665 m² műemlék pala. A munkákat *Magi Balázs* hajdúnánási tetőfedő mester végezte el.

1993: a templombelső felújítása, festése.

2003: Az orgonát 2003-ban a Műemlékvédelmi Hivatal védetté nyilvánította.

A SZENT ISTVÁN TEMPLOM MA

A szentély *főoltárának* márvány munkáit 1885-ben a tiroli *Joseph Runggaldier* műfaragó intézetében készítették. Az oltárképet *Muszély Ágoston* festette 1947-ben, a korábbi Szent István festmény alapján. Az oltár párkányán Szent István és Szent Imre faragott, festett szobrai állnak, melyek már a régi, 1884-ben elbontott templomban is ott voltak. A főoltár fölötti feszületet 1977-ben helyezték el. A szentély ablakait díszítő Szent István, Szent György és Boldogságos Szűz Mária képeket 1946-ban *Németh Ferenc* üvegfestő művész javította ki.

A *Mária oltárt* *Tóth Gyula* szobrászművész tervezte 1954-ben, az Abonyi úti Orczy-kastély kápolnájában háborús sérüléseket szenvedett oltár carrarai márványának felhasználásával. Az oltárkép *Kovács Mihály* festménye maradt, a fafaragás *Kovács Lajos* munkája. A kovácsoltvas keretet *Farkas Sándor* készítette. A Mária oltárt a Szeplőtelen fogantatás dogmájának centenáriumán Endrey Mihály püspök konsekrálta november 21-én, melynek tanúsítványát az oltárnál helyezték el. A Mária oltár fafaragásai: Mária köszönti Erzsébetet; Angyali üdvözlés: Mária és Gábrriel angyal; Mária a kereszt alatt; Mária mennybemenetele.

A *Szent György-oltár* egykor a régi templom főoltára volt. Oltárképét báró Orczy György emlékére *Kovács Mihály* festette Orczy Tekla bárónő megrendelésére 1876-ban. Az oltár famunkáit *Tamási György* újszászi asztalosmester készítette.

A *Jézus Szíve-oltár* beépített szentsírral *Tóth Gyula* tervei alapján készült 1967-ben. Oltárképe *Pogány Géza* festőművész alkotása. Az oltár terméskő alapját *ifjabb Kálló Gábor* újszászi kőműves építette, a kovácsoltvas munkát *Palásthy József* budapesti műlakatos készítette. Az oltár boltívénél Nepomuki Szent János és Szent József szobra áll.

A templom oldalbejárójánál találjuk a „*Hajósok és balászok Máriáját*”. A Runggaldier által készített szoborcsoport 1885 óta áll a templomban.

A templom bal oldali falánál lett elhelyezve *Jézus, az elítélt, a Szent Rita, és a Jézust sirató asszonyok*, a bejárati oszlopnál *Szent Antal* szobra.

A kovácsoltvas keretbe foglalt *stáció képeket* *Salkovits Zoltán* festőművész 1943-ban festette.

A *Szent Rita szobor* *Máriahegyi János* szobrászművész alkotása. 1966-ban benedikálta Dr. Gergely József. A szobor különlegessége az alumínium bevonat.

A *kis Szent Teréz* (lisieux-i) szobrot Oszlár Erzsébet ajándékozta a templomnak.

Az *orgona* a salzburgi *Mauracher* cégnél készült 1889-ben, az orgonasípok csúcsán az Orczy család címerével. Elektromos fűjtatóval 1960-ban szerelték fel. A mechanikus rendszerű, két manuális, 17 szóló regiszteres hangszert 2003-ban védetté nyilvánították.

A *kovácsoltvas munkákat* – falikarok, függőlámpák, korlátok, képek és oltárok részletei – *Farkas Sándor* végezte az 1950-es években.

A templom *padjait* farmosi asztalosmester, *Urbán Sándor* készítette 1958-ban.

A templom harangjai: a *Szent Pál harangot* 1926-ban öntötték Budapesten *Szlezák László* gyárában. A *Patria Hungariae harangot* 1985-ben készült *Gombos Miklós* őrbottyáni műhelyében. A lélekmegváltó *kis harang* készítője szintén a budapesti *Szlezák László*, 1947-ben öntötte újra.

AZ ORCZY-CSALÁD SÍREMLÉKE

A templomépítés egyik költségviselője, a berendezés beszerzésének nagyvonalú támogatója volt az Orczy család. Weber Antal műépítész a megrendelő kérésére a templom főoltára alatti részen három kamrából álló kriptát alakított ki. Az Orczy család újszászi ágának síremlékében 14 személy nyugszik. A kripta lejárata a templom keleti oldalára épített, a szentély félkör alakját követő külső lépcsőkön közelíthető meg. Mindkét irányból 13-13 lépcső vezet a vaskapuhoz. A bejárat kinyitása után hat lépcsőn jutunk a tágas, 80 négyzetméteres nagy terembe. Az ajtó mellett mindkét oldalon kör alakú ablakok biztosítanak némi természetes világítást. A boltíves mennyezet három helyen nyert megerősítést. A bejárattal szemben egykor díszes oltár állt, ma lepellel takart asztalt találunk kereszttel, gyertyatartókkal, virágvázával. Jobbra és balra a falon két, szürkés színű márvány emléktábla aranyozott betűkkel, az alábbi szöveggel:

„Báró Orczy Györgyné
Gróf Berényi Erzsébet
Csillag Keresztes Hölgy
Szül. 1792. Nov. 17.
Megh. 1883. Jan. 17.”

„Orczi Báró Orczy György
Cs. Kir. Arany Kulcsos
Szül: 1788. Aug. 27.
Megh. 1871. Jun. 13.”

Mindketten a régi templom sírkamrájából lettek áthelyezve ide. Báró Orczy György volt az, aki az 1820-as években gazdálkodni költözött újszászi birtokára. 1826-1828-ban – feltehetően egy kisebb kúria helyére – megépíttette a ma csak kis Orczy-kastélynak nevezett Zagyva-parti épületet. Kialakította a parkerdőt és ide került Pestről a Ludovika építése miatt felszámolt Orczy-kert növényritkaságainak egy része is.

A középső síremlékből jobbra és balra, egymással szemben, két kisebb kamra nyílik 10 négyzetméteres előtérrel.

A BAL OLDALI SÍRKAMRÁBAN ÖT MÁRVÁNYTÁBLÁT TALÁLUNK:

„Itt nyugszik Istenben elhúnyt – Báró Orczy Andor, – a főrendiház örökös tagja,
– A Souverain Máltai lovagrend t. b. lovagja. – 1870. X. 5. – 1931. VIII. 31.
– Uram, adj neki örök nyugalmat és egyesíts minket ott, hol többé nem lesz elválás.”

„Itt nyugszik Istenben elhúnyt – Báró Orczy Andorné – Piret de Bihain Leona bárónő
– a királynő Ő felségének palotabölgye – a Souverain Máltai Lovagrend hadiékítményes
– nyakkeresztjének hölgye – 1868. X. 14. – 1938. XI. 28. – Uram, adj neki örök nyugalmat
és egyesíts minket ott, – hol többé nem lesz elválás.”

„† Itt nyugszik Istenben boldogult – Idősb báró Orczy Andor, – Cs. és K. kamarás,
a főrendiház örökös tagja, - Meghalt 1897-ik évi június hó 8-ikán – életének 73-ik évében.
– Uram, adj neki örök nyugalmat és egyesíts minket ott, – hol többé nem lesz elválás.”

„Itt nyugszik Istenben elhunyt - Idősb. báró Orczy Andorné – Született Tetard Angelika
– Meghalt 1896-ik évi április hó 25-ödikén – Életének 65-ik évében. – Uram, adj neki örök
nyugalmat és egyesíts minket ott, – hol többé nem lesz elválás.”

„† Báró Orczy Zsuzsanna – 1898. II. 21. – 1958. II. 5. – Nyugodjék békében”

A JOBBRA NYÍLÓ SÍRKAMRA EMLÉKTÁBLÁI:

„Báró Orczy Ferencz, - cs. ki. kamarás - ny. alezredes - sz. 1849 21/XI. - † 1877 22/XI.”

„Orczy Terézia bárónő - sz. 1817 24/II. - † 1843 6/III.”

Alattuk Oláh Károly, Újszász plébánosa nyugszik. Sírhelyét fehér márványtábla fedi, fekete
betűs feliratokkal:

„Hic quiescit ex licentia templi Carolus Oláh can. hon. Vaciensis et consiliarius eppalis
qui hic ultimus a Patrono commendatus parochus fuit ann. 1945-1972 Templum in bello
mundiali II. inflammatum rea edifica vit et propter caritatem erga fideles Ujsasienses corpus
suum hic sepelire iussit vixit: 1912-1994. R. I. P.”

„† Báró Orczy Lőrincné – Horgosi Kárász Mária –
1902. IX. 4. – 1947. VI. 17. - Requiescat in pace.”

„Báró Orczy Tekla – Brünni nemes alapítványi hölgy –
Sz. 1830. június 11-én - †1913. július 24-én”

„Báró Orczy Lőrinc – 1901. aug. 30. – 1977. szept. 13. - Requiescat in pace!”

„Báró Orczy György – 1927. IV. 14. – „ (Báró Orczy György ma külföldön él.)

„Báró Orczy Györgyné – Visky H. Márta – 1925. V. 21. – 1988. XI. 18. – Requiescant in pace”

EMLÉKMŰVEK A TEMPLOM KÜLSŐ FALAIN

A Szent István király templom északi oldalán helyezték el márvány táblába vésvé az I. Világháborúban elesett újszászi katonák – 149 személy – névsorát. Az emléktáblát feltehetően 1925-ben készítették Gerenday Antal és fia kőfaragó intézetében, Budapesten.

A kőtáblán a kettős kereszt alatt a töviskoszorúval körülvett Szent Korona. „Imádkozzunk az 1914-1918 évi háborúban elesett újszászi hősökért.” A háborúban életüket vesztett tisztek és katonák neve alig olvasható, a betűk csak az anyagba vésvé, festés nélkül emlékeznek az esetekre. (A elhunytak névsorát olvashatjuk Varga Károly Újszászról írott tanulmányában.)

A templom déli oldalán a Szent-sír kápolna külső falfelületére került 1993-ban a II. Világháborúban elesett újszászi polgárok névsora. Az emlékhelyet május 9-én avatták fel a hozzátartozók jelenlétében. Érdekes körülmény és talán jól jellemez egy történelmi kort, hogy a szovjet katonai emlékművet még a 1960-ban felavatta a község és ünnepelt, emlékezett hivatalból harminc éven át. Az újszászi áldozatokra történő megemlékezéseket ma is egyfajta közöny kíséri. (Az elhunytak névsorát olvashatjuk Szabó Pál egyházi emlékekről írott kis füzetében.)

ÚJSZÁSZI TEMETŐK

Az újszászi temetők XIX-XX. századi történetét a plébánosok Házkönyvbe és naplóikba írott feljegyzéseiből követhetjük nyomon. Lieszkovszky Pál szerint a templom körüli temetkezés 1800. körül lett megszüntetve: Mária Terézia a közegészségügyet és településfejlesztést célzó, 1774. évi rendeletében tiltotta meg a települések belterületén a temetkezést. A pátensben foglaltakat Újszászon majd negyed század késéssel hajtották végre.

Az első, később csak öreg temetőnek nevezett terület a község északi oldalán, az egykor Jászberénybe vezető út mellett volt. 1801-ben szentelték fel, június 29-én, Péter és Pál apostolok ünnepén Huszka Imre kerületi esperes által. A plébánia iratai megengedik azt a feltételezést, hogy a község lakói már 1800. előtt is temettek ide. 1854. októberében az öreg temető beteltsége miatt bezárták, majd 1883-tól ismét megnyitották. Visszaemlékezők szerint a XX. század húszas éveiben zárták be végleg ezt a sírkertet és a hatvanas évek árvízvédelmi munkái idején számolták fel a sírhelyeket. A régi temető egy keresztjének maradványai ma is láthatók a Nagy út végén. A keresztet Nagy András uradalmi juhász saját költségén állíttatta az 1800-as évek elején. A közelben volt egy Mária szobor, melyet az újszászi hívek állíttattak szintén ebben az időben. Ennek sorsa ismeretlen. A 193. helyrajzi számú, a Szilágyi út – Szászberki út – Nagy út – és magántelkek által határolt régi temető területe 9689 m². A hetvenes években kísérletet tettek a terület házhelynek történő kimérésére, de ez a helyiek ellenállásán megghiúsult.

A második temetőt a tápiógyörgyei úton 1854. november 1-én nyitották és temettek ide 1876. október 1-ig. Mikor ez is megtelt, báró Orczy Andor tiszttartója három hold területet

adott közvetlenül a második temető mellett, a Tápiógyörgyére vezető úton. Ezt a legújabb (harmadik) temetőt 1876. szeptember 17-én a zagyaréki plébános, Povedák János szentelte fel. A sírkert első kőkeresztjét Juhász Antal uradalmi kerékgyártó özvegye, Petykó Eszter állította 1879-ben 40 forint költségen. A nyolcvanas években Lieszkovszky Pál plébános kihasználta a templomépítés körüli lelkesedést és keresztút építésére is gyűjtést kezdeményezett. A stáció sor 1885-ben készült el, felszentelése szeptember 13-án, Szűz Mária névnapján volt. A régi stációk képeiből négyet sikerült megtalálni. Az alkotóművész kilétére nem utal semmi. Turza Ferenc mentette meg a restaurálásra szoruló, vászonra olajjal festett képeket. Így kerülhetnek talán hamarosan méltó helyükre, a Szent István templomba.

A keresztút téglá építményei a karbantartás elmulasztása miatt már a második világháború idejére lepusztult állapotba kerültek. A képek nagy részét elvitték, a vasajtók rozsdá martalékává váltak. Az Együtt Újszászért Egyesület kezdeményezésére 2003-2004-ben felújították a stációkat. A 14 stáció képet Turza Ferenc festőművész készítette el. A munka minősége vitákat váltott ki a megrendelők, építők és a művész között. Igazukat az idő fogja eldönteni.

TURZA FERENC KÁLVÁRIA KÉPEI:

Jézust halálra ítélik	Jézus vállalja teszik a keresztet
Jézus először esik el a kereszttel	Jézus szent anyjával találkozik
Cirenei Simon segít vinni Jézus keresztjét	Veronika megtörli Jézus arcát
Jézus másodszor esik el a kereszttel	Jézus találkozik a jeruzsálemi asszonyokkal
Jézus harmadszor esik el a kereszttel	Jézust megfosztják ruháitól
Jézust keresztre feszítik	Jézus meghal a kereszten
Jézust leveszik a keresztről	Jézust sírba helyezik

A stáció képeket fémkeretbe foglalt üveglapok védik. Feliratok a stációkon:

„Köszönetünket fejezzük ki mindazoknak akik adományaikkal hozzájárultak a stációk helyreállításához. Együtt Újszászért Egyesület 2004. május” – „Turza Ferenc festőművész alkotásaiért Együtt Újszászért Egyesület” – „Szabó Pál Antal és felesége Rigó Éva 2004” – „Hálám és köszönetem jeléül Boldogságos Szűz Máriának - Varga Imre 2004.” – „Turza Ferenc 2004”

Lieszkovszky plébános papságának 25 éves jubileumára Pesten faragtatott kőkeresztet saját költségén, mely a stáció sor végénél állítottak fel. A kereszten az 1885. év olvasható, a Házkönyvben viszont 1887. szerepel.

1893-ban megalakult a Szent Mihály temetkezési egyesület.

Az újszászi plébánosok egyházmegyéhez címzett leveleikben többször szóltak arról az áldatlan körülményről, hogy a temetők nincsenek elkerítve, így a sírhelyek gyakran a vonuló állatok közlekedésének áldozatává váltak. Egy helyen az „állatok országútjának” nevezik a temetőt. Nem tudtak gondoskodni a sírkertek őrzéséről sem. A plébánia nem alkalmazott sírásót, mert az volt a helyiek szokása, hogy ezt a munkát az elhunytak család-

tagjai végezték. A temető gondnokságára csak a XX. század elején, Hirling János plébánossága idején találtak megoldást. Ezek a viszonyok és a temető területén vizsgált síremlékek megengedik azt a következtetést, hogy Újszász inkább a szegény emberek lakóhelye volt. Csak kevés família engedhette meg magának a nagyobb síremléket. A temető kertben nem találunk családi kriptákat, legfeljebb a családtagok egymáshoz közeli sírhelyeit figyelhetjük meg.

1905-ben Hirling János plébános 2 355 négyszögöl földet vásárolt gróf Dessewffy Aurél kegyuraságtól, melyet a templom pénztárából fizetett. Ez a terület a gőzmalom (ma vasipari szövetkezet) és a harmadik temető közötti földek egyházi tulajdonba kerülését jelentette, a mai K, L, M és N parcellákat. Így alakultak ki a két régebbi temető és az újonnan megvásárolt terület összevonásával a mai viszonyok.

1945. után Magyarországon – politikai nyomásra – divat lett a szovjet hősi emlékművek állítása. Saját halottairól megfélemlítve idegen nemzet fiaira emlékezett az ország közel fél évszázadon át. Április negyedikén szovjet emlékművekhez vonultak virágcsokraikkal a politikai- és társadalmi szervezetek, úttörők, partizánok, veteránok, nem ritkán a közelben ideiglenesen állomásozó szovjet katonai alakulat vezérkara is. Nem volt ez másként az újszászi temetőben sem. 1960-ban állítottak fel a szovjet hősök emlékművét az E parcella északi útjánál. Ma a 14 x 2 méteres, ápolt területen egy oszlopot és emléktáblát találunk. Az eredeti állapothoz képest csak annyi a változás, hogy az egykori vörös csillag helyét égnek meredő fémtüske jelzi. A márványtábla megkopott, cirillbetűs feliratai szerint itt nyugszanak az Újszász környéki harcokban életüket vesztett szovjet katonák:

„АНАСТАСЕВ СЕМЕН АНАСТАСЕВИЧ
БОГДАНОВИЧ ВЛАДИМИР КОНСТАНТИНОВИЧ
КОСЕНКО ЛЕОНТИЙ ФЕДОРОВИЧ
КИКИРПАН ДМИТРИЙ ПЕТРОВИЧ
XI. 1944. Г.”

HELYTÖRTÉNETI
KÖR

Az oszlop mögött megkopott kőtáblába vésvé az alábbi feliratokat betűzhetjük ki:

„Örök hála azoknak a szovjet hősöknek - akik a német fasizmus - megsemmisítése közben - életüket áldozták - hazánk felszabadításáért. 1945-1960.” És egy kisebb táblán: „Ismeretlenek közül egy ismert katona. CA.”

Szabó Pál leírásában az Újszász területén folyó harcok 4 magyar, 31 német, 5 szovjet és 1 román áldozatáról tud. Oláh Károly visszaemlékezése összesen 26 hősi halottat említ, akik a Jókai utcai telkek kerítésének közelében lettek eltemetve.

1964-ben Prukker István esperesplébános halálának 20. évfordulóján megemlékező ünnepség keretében síremléket avattak az I parcellában egy régi kereszt felhasználásával.

1972-ben a mai temető 845, 847 és 848 helyrajzi számon – összesen 13 240 m² terület –, és a régi temető a Római Katolikus Egyház tulajdonaként szerepelt a birtokíven.

1974-ben a temető dűledező deszkakerítését lebontották és drótháló kerítést kapott az utcai front.

1978: társadalmi munkában megépült az új ravatalozó, melyet Dr. Kovács Endre egri segédpüspök szentelt fel december első vasárnapján. A temető bejáratát a ravatalozó elé helyezték. (A megszüntetett temetőkapu a Vörösmarty utcával szemben volt. A templomtól és a plébániától elhanyagolt földút vezetett ide.)

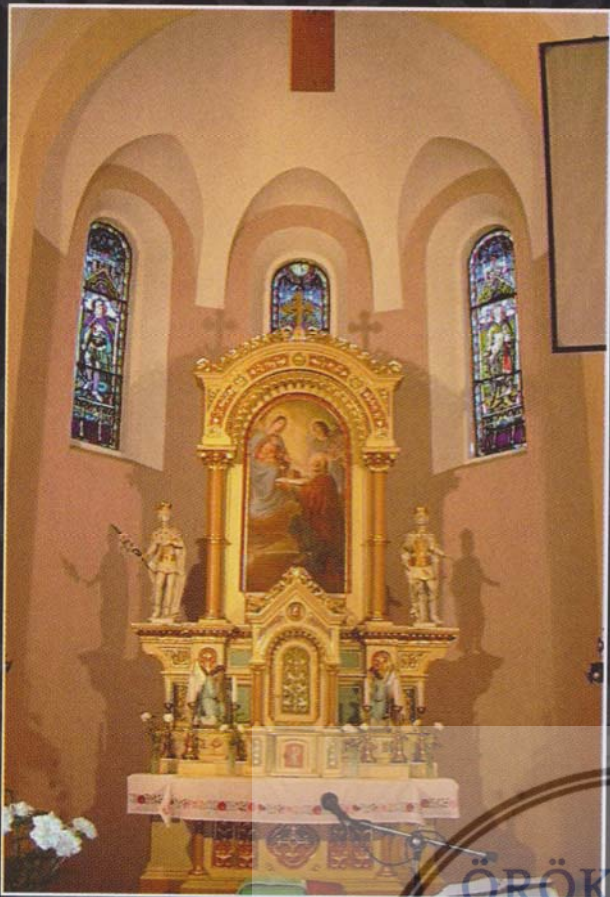
2002-ben az A parcellában emlékművet állítottak, márványba vésett felirata szerint a „Nemzetünkért elesett magyar hősök emlékére”. A domborművet Turza Ferenc készítette.

A temető úthálózatát 2002. után aszfalttal burkolták. A temető új kapuját 2005-ben építették meg.

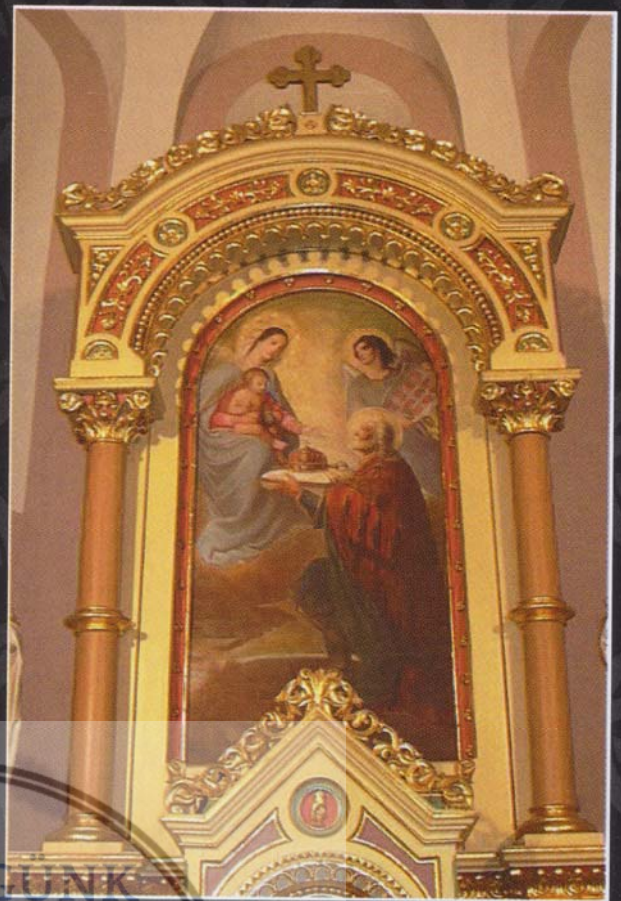
2004-ben a ravatalozó előtti Jézus-emléket – Turza Ferenc munkája – Deák Sándor költségén készítették el.

Amikor az Orczy család 1934-ben eladta az Abonyi úti kastélyt és a hozzá tartozó parkot, az ingatlan birtokosa az Isteni Megváltó Leányai zárda lett. A park nyugati oldalán alakították ki az ún. apácatemetőt, melybe a rend felosztatásáig (1950.) temettek. Oláh Károly szerint még ebben az évben hat nővér sírját és a Patrona Hungariae szobrot a jászberényi temetőbe szállították át. A Megváltó szobor az újszászi temető D parcellájába került. Jézust a kereszttel ábrázoló, kb. 7 méter magas szobor művészi munka. Felirata nincs, alkotójának neve és készítésének ideje ismeretlen.

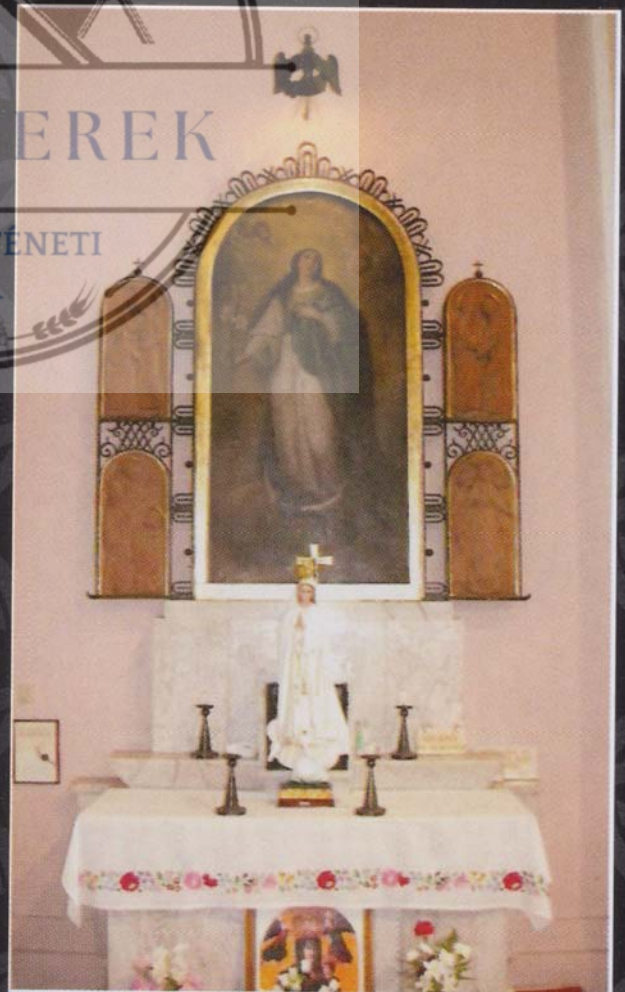
A szentély

A főoltár festménye

A szentély 1940 körül

A Mária oltár

ÖRÖKSÉGÜNK

SZASZBEREK

HELYTÖRTÉNETI
KÖR

